

De holocaust en Srebrenica en zo

SCHILDEREN TEGEN ONRECHT

Op de Twente Biënnale spreken militante kunstenaars zich uit tegen misstanden in Europa. Met Jan Cremer, blauw afweergeschut, bloedende geslachtsdelen en twee soorten bier.

ROOS VAN DER LINT[Print](#)

Tweeten

0

Like

1

0

EERST was er Rembrandt. Goya en Napoleon volgden, oorlogen verlegden de landsgrenzen. Hitler verlamde Europa met concentratiekampen. Het communisme werd bevochten en aardgas verdeelde de welvaart. Migratie groeide uit tot een problematiek, een Europese vlag bood geen oplossing. De Kanaaltunnel werd gegraven, de economische crisis brak uit. Occupy. Bezuinigingen. Olympische Spelen. En toen Utøya.

Dit is de geschiedenis van Europa, gedestilleerd uit de kunstwerken die zijn opgenomen in de tweede editie van de Twente Biënnale. Cultuurpark Roombeek, de wijk in Enschede die in 2000 door de vuurwerkramp van de kaart werd geblazen, biedt op een tiental locaties tentoonstellingen die zich over het vraagstuk *'Identifying Europe'* buigen. Wat de abstractie van dit thema betreft doet Enschede in ieder geval niet onder voor grote biënnales. Een greep uit het internationale biënnale-assortiment: *'Beyond the Borders'*, *'Unmapping the Earth'*, *'Making Worlds'*, *'If the World Changed'* en *'Integration and Resistance in the Globalization Era'*. Bestaat er een Europese identiteit? is nu de vraag in Twente. Laten we deze open deur meteen maar dichtgooien. Het antwoord is bekend en het holle thema doet geen recht aan de kwaliteit van de kunst. Creatief directeur en kunstenaar Kees de Groot is er namelijk wel degelijk in geslaagd de culturele infrastructuur van Enschede een internationale invulling te geven en een breed publiek te trakteren op controversiële kunstwerken. Hij stuurt hiervoor een leger kunstenaars op de stad af.

Rijksmuseum Twenthe staat aan de rand van Roombeek en is als hoofdlocatie van de biënnale te herkennen aan een meters groot, blauw afweergeschut op de stoep. Atelier van Lieshouts *WWIII* (2010), gemodelleerd naar een Amerikaans kanon, staat recht op de kerk aan de overkant van de straat gericht. Binnen bevechten politieke kunstwerken de museumzalen. Zwarte en grauwe kunstwerken overheersen, met een opvallende hoofdrol voor het nazi-erfgoed en teksten in gotische letters. Marc Bijl (1970), meester van de urban gothic kunst, stikte de woorden *Culture* en *Politics* op respectievelijk de Nederlandse en de Europese vlag. Op de muur schreef hij in dezelfde gotische letter een gedicht, dat eindigt met de zin *'Wealth, honor and power are of no value at the hour of your death.'* Ook 'Halbe' – de merknaam van het Nederlandse bier dat wordt gebrouwen voor het gelijknamige kunstproject – prijkt in het uitgesproken lettertype op een installatie van Teun Castelein (1980). Van iedere verkochte halve liter bier, in het Duits een 'Halbe', gaat een euro naar de kunst. Met dank aan de voormalige staatssecretaris van het ministerie van ocw, die zijn naam met het biermerk deelt.

Van de Duitse kunstenaar Christoph Schlingensief (1960-2010) draait de video *Ausländer Raus!* (2002). Geïnspireerd door de verkiezing van Jörg Haider in het Oostenrijkse parlement sloot Schlingensief uitgeprocedeerde asielzoekers in het centrum van Wenen op in zeecontainers. Met behulp van het concept van *Big Brother* konden ze door het publiek in of uit gestemd worden. In of uit Oostenrijk, welteverstaan.

De echt strijdlustige actiegroepen in de tentoonstelling komen uit Oost-Europa. Laibach-Kunst en irwin, beide takken van het kunstenaarscollectief Neue Slownische Kunst (nsk), veroorzaken al sinds 1984 rellen door te refereren aan het nazi-verleden en de eeuwenlange bezetting van Slovenië door het Oostenrijkse Rijk. In 1992 richtte het collectief een fictieve staat op, genaamd nsk. De paspoorten die nsk uitgeeft, aan iedereen die zich met de staat wil associëren, werden door burgers in Nigeria en Egypte voor echt aangezien. In Enschede zijn de schrijnende e-mails van goedgelovigen te lezen, met kreten als *pls reply*.

Schreeuwen om aandacht kenmerkt *Identifying Europe*, met veel lawaai of juist in stilte. De geschilderde portretten van oorlogsslachtoffers door Ronald Ophuis bijvoorbeeld, overstijgen de strijd om het hoogste woord juist met de stilte waarin de tragiek is vastgelegd. Net zo stil zijn de posters met opzwepende leuzen van Jonathan Meese (1970) die met tape op muren en op de grond zijn geplakt: *'Art is Total Instinct.'* *'Art is Total Game.'* *'Art is No God.'* *'Art is Total Discipline.'* *'Kunst ist keine "Freie Wahl".'* De stille mars van de Duitse kunstenaar eindigt in een zaal met zeventiende-eeuwse wandtapijten en een schreeuwende video die Meese speciaal voor de Twente Biënnale ontwikkelde. In deze video zien we hem door zijn studio marcheren en salueren, terwijl hij luid zingend zijn stokpaardje *'Der Diktatur der Kunst'* verkondigt. De Hitlergroet blijft nog net achterwege en dat is bij Meese geen vanzelfsprekendheid. Kunst moet volgens hem immers krachtig genoeg zijn om alles omver te kunnen werpen.

Ingetogen werk is schaarser. Fotograaf Rob Hornstra en schrijver en filmmaker Arnold van Bruggen volgen voor *The Sochi Project* gedurende vijf jaar de veranderingen die de aankomende Olympische Winterspelen teweegbrengen in de Russische badplaats Sotsji. Volgens het duo is er nog nooit zoveel 'esthetisering' voor de Spelen nodig geweest als in die stad, die ligt op een steenworp afstand van het conflictgebied Abchazië. Hotels en sportfaciliteiten moeten uit de grond worden gestampt en armoede verder de Kaukasus in gestuurd. Hornstra en Van Bruggen portretteren de bevolking en haar verhalen. Een foto toont Serena, een meisje aan een paal in de stripteasetent 'Art Klub', gelegen op de tweede verdieping van een hotel. Een hotel met 956 kamers, en een lege expositieruimte.

Buiten het Rijksmuseum gaat de duisternis gewoon verder. In het cultuurhistorische Museum TwentseWelle stippelden kunstenaars, onder wie Arno Coenen en Abner Preis, een heavy metal-route uit. Bezoekers krijgen een zwarte trui aan, een zwart masker op, een houten luchtgitaar met discman omgehangen en een koptelefoon op hun hoofd gezet en wandelen met Motörhead en Iron Maiden langs Twents erfgoed en rauwe hedendaagse kunst. Het contrast tussen historische klederdracht en Preis' bloederige videodrieluik *Turnbuckle Garage* had niet groter, of vermakelijker, gekund. En ook hier een eigen biermerk: Coenen verkoopt 666 flesjes Eurotrash Brewery.

De Museumlaan, die dwars door het kaalgeslagen rampgebied loopt, is door het Haagse collectief Refunc veranderd in een detentiezone. Hun installatie van bijna driehonderd meter hekwerk doet natuurlijk denken aan 'de holocaust en Srebrenica en zo', aldus Kees de Groot. Met de Twente Biënnale wil zijn Stichting Planetart aanhaken bij de actualiteit en Oost-Nederlands talent een podium bieden. De eerste editie vond plaats in Hengelo, maar instellingen als Concordia 21roza, Museum TwentseWelle, TETEM kunstruimte en de academie AKI-ArtEZ maken Enschede tot een locatie met veel potentie. Met de keus voor een biënnale hoopt De Groot dat mensen in de toekomst echt een paar dagen voor een bezoek zullen uittrekken, zoals ze dat doen voor een biënnale in Venetië of Berlijn. Als grote publiekstrekker gaat de *Darth Vader Balloon*, een 26 meter hoge luchtballon van de zwart gekapte figuur uit *Star Wars*, op gezette tijden de lucht in. De beroemde lokale rebel mag dan ook niet ontbreken. Jan Cremer, geboren in 1940 op de verjaardag van Hitler, zoals De Groot benadrukt, zou aan het eind van de Museumlaan zijn eigen museum krijgen. Het exterieur van dit Balengebouw is reeds voorzien van het iconische omslagbeeld van *Ik, Jan Cremer* (1964), Jan Cremer op zijn Harley, maar de financiën bleven achter. Voor de biënnale organiseerde Cremer een masterclass met kunstenaars die zich verbonden voelen met zijn werk. Zij exposeren nu in zijn lege museum. Aldo van den Broek bijvoorbeeld toont er een indrukwekkende sculptuur van kartonnen dozen. Van den Broek (1985) liet zich in Belgrado inspireren door het zogenaamde *mushroom housing*: de projectbouw van het communisme die door burgers naar eigen inzicht verder wordt uitgebouwd. Levensgevaarlijke balkonnetjes, torens en raampjes vinden hun weg in zijn kartonnen bouwwerk.

In de beknopte catalogus die bij de biënnale verschijnt, staat een foto van de dag van de Cremer Masterclass. Zeven kunstenaars poseren met Cremer: handen in hun zakken, jackies open, peuk in de hand. Stoere mannen.

En dan gaat er bij mij een lampje branden.

Want het is natuurlijk helemaal niet zo bedoeld. Niemand heeft dergelijke intenties. En het is ongetwijfeld stom toeval. Maar toch: het Rijksmuseum Twente presenteert 38 mannen tegenover vijf vrouwen, die solo of als duo met een man exposeren. En van een aantal van de vrouwen die meedoen, zal het geslacht niemand ontgaan. In een deel van de video-installatie *Balkan Erotic Epic* (2005) van Marina Abramovic rennen Oost-Europese vrouwen in de regen door een weiland. Ze knielen voor de camera en tillen hun rokken op voor een *full frontal shot* naakt. Een foto van Lilith Love toont een vrouw op een stoel. De tafel waaraan ze zit, is gedekt met placemats en scharen. Ze draagt een zwart pak zonder kruis, met als kleurrijk middelpunt haar rode, bloedende geslachtsdeel. Op de grond ligt een schaar.

Misschien is de verknijpte man-vrouwverhouding wel een onderliggend, kritisch bonusthema in de zoektocht naar de Europese identiteit. Je kunt De Groot er in ieder geval niet van betichten dat hij de militante aard van de biënnale ook op dit gebied niet goed heeft doorgevoerd. Op de openingsavond trad FEMEN op, een Oekraïense actiegroep die in topless performances aandacht opeist voor vrouwenrechten.

Het grote aandeel van mannelijke kunstenaars in combinatie met het opruiende thema levert de biënnale alle ingrediënten van een bier-, motor- en heavy-metalfestijn, dat wat beeld betreft niet onderdoet voor de Achterhoekse Zwarte Cross. De tweede editie van de Twente Biënnale is een verzameling zeer goede, boze kunstenaars die met intrigerende kunstwerken kordaat optreden tegen ongelijkheid, onderdrukking en onrechtvaardigheid. Het enige wat in de organisatie nog ontbreekt, is een spiegel.

Twente Biënnale 2013, t/m 9 juni, diverse locaties Enschede; 2013.twentebiennale.nl

Beeld: Jonathan Mees, Aldo van den Broek, FEMEN performance GOGBOT 2012 met Inna Sjvtsjenko, Arno Coenen en Pear Ballooning

Tweeten 0

Like 1

0

Print